

FRANTIŠEK HRUBÍN

ROMANCE PRO KŘÍDLOVKU

Vytvořeno v rámci projektu Gymnázium Sušice – Brána vzdělávání II

Autor: Mgr. Edita Krouská

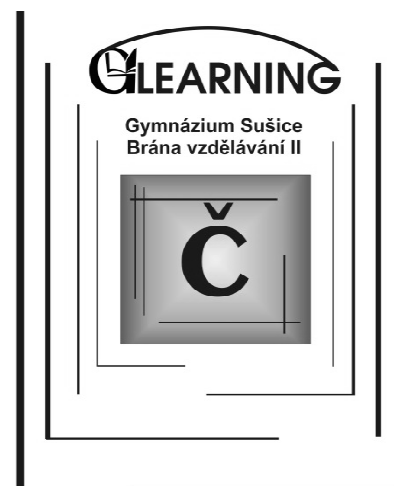
Škola: Gymnázium Sušice

Třída: 4. ročník čtyřletého studia

Předmět: Český jazyk - literatura

Datum vytvoření: listopad 2013

Označení: VY_INOVACE_32_CJ-1_15

Anotace a metodické poznámky:

Materiál obsahuje pracovní list určený k rozboru textu. Pracuje s ukázkou z uměleckého díla Romance pro křídlovku. Následují úkoly vztahující se jak k samotné ukázce, tak i k širšímu kontextu autorovy tvorby, včetně zasazení díla do kontextu světové literatury. Součástí materiálu je i možné řešení, tedy odpovědi na zadané otázky. Pracovní list je vhodný jako příprava k ústní části společné maturitní zkoušky z českého jazyka.

Zdroje a použité materiály:

1. HRUBÍN, František. Romance pro křídlovku, DONA, České Budějovice, 1992, 73 stran, ISBN 80-85463-08-3
2. POLÁŠKOVÁ, Taána. Literatura – přehled středoškolského učiva, nakladatelství VYUKA.cz, edice MATURITA, Třebíč, 2012 – dotisk 2. vydání, 207 stran, ISBN 80-902571-6-X

Obrázky a schémata byly vytvořeny pomocí nástrojů programu MS Word, 2007.

Materiály jsou určeny pro bezplatné používání pro potřeby výuky a vzdělávání na všech typech škol a školských zařízení. Jakékoliv další využití podléhá autorskému zákonu.

FRANTIŠEK HRUBÍN

ROMANCE PRO KŘÍDLOVKU

Dnes v noci (28. srpna 1930)

Je půlnoc kopřiv
a půlnoc kopru, který promítá
na černou oblohu své zlaté okolíky.
Sedím v okně a bdím.

Terina je všechno,
čím vždycky člověk poprvé vydechne.
A Tonce tryskají andělsky bílá stehna
z vřesů a metlic.

Jednou to začalo:
to jsi mi, tatínku, poprvé půjčil břitvu.
Tenkrát voněla síň koprovou omáčkou
a tys v dobré náladě pozoroval popel
doutníku, jak pevně drží tvar něčeho,
co už není, a od té vzrušující
podívané jsi každou chvíli vzhlédl ke mně,
já jsem ti právě navždy unikal
s mýdlem na tvářích, s očima, jež chtějí
utkvělým pohledem na prach rozbít střípek
zrcátka, spatřit mě za ním už jako muže.

Tenkrát jsi netušil, že mi třeba dáváš
dar nad mé síly, jako jsem netušil já,
že zaslechnu až za šestadvacet let
šelest popela, jenž sesypal se náhle
na žhavém konci doutníku, když mi ze rtu
vytryskla pod břitvou kapička krve....

CHARAKTERISTIKA UMĚLECKÉHO TEXTU

ZADÁNÍ ÚKOLŮ

1. Urči literární druh a žánr:
2. Charakterizuj jazykové prostředky:
3. Charakterizuj postavy vystupující v ukázce:
4. Jaká je kompozice díla? Ze které části je ukázka?
5. Definuj hlavní motivy celého díla:
6. Zamysli se nad hlavním motivem ukázky. Jak souvisí s úvodním mottem?
7. Zařaď ukázku do kontextu autorova díla:
8. Charakterizuj českou literaturu v době vzniku tohoto díla:
9. Uveď inspiraci pro další umělce:

CHARAKTERISTIKA UMĚLECKÉHO TEXTU

MOŽNÉ ŘEŠENÍ ÚKOLŮ

1. Urči literární **druh** a žánr: **lyrickoepická básnická skladba**

Podle Aristotelovy poetiky rozlišujeme tři základní literární druhy – epika, lyrika a drama. **Epika** je literární druh, v němž je skutečnost ztvárněna vypravováním příběhu. Obvykle mívá dvě složky – řeč autorskou (vypravěč) a promluvy jednotlivých postav. **Lyrika** je literární druh, který vyjadřuje city, pocity, nálady. Vystupuje v ní lyrický mluvčí (lyrický subjekt). Tato básnická skladba obsahuje jak prvky epiky (postavy, příběh), tak prvky lyriky (líčení nálad, útržkovité vzpomínky, popis přírody).

Básnická skladba nese název Romance pro křídlovku. Ovšem název je zavádějící, nejedná se o romanci. **Romance** je veršovaná skladba středního rozsahu s tematikou často milostnou, s rozsmarným dějem a šťastným zakončením. V tomto případě můžeme souhlasit s milostnou tematikou, avšak děj není rozsmarný a zakončení rozhodně není šťastné.

2. Charakterizuj **jazykové prostředky**:

Básnická skladba je psána **volným veršem** bez koncových rýmů, s častými přesahy, má blízko k **básni v próze**. Využívá i prvky divadelního textu, především v expozici při představování postav, místa a času.

Báseň je psaná v **ich-formě**, příběh je vyprávěn očima hlavní postavy, Františka.

Jazyk básně je pestrý, na jedné straně najdeme knižní tvary slov („budeš se tloucí“, „musím ho obléci“), na druhé straně můžeme narazit i na nespisovné tvary slov („Pokaždý roztečeš jako svíčka!“ „zejtra“ – říká Terina).

Najdeme mnoho příkladů básnického jazyka, například **přírovnání** („Viktorova čepice zůstane ležet v janovcích jako ubité zvíře“, „budeš si navíjet na prst ostřici jako snubní kroužek“), **metaforické výrazy** („půlnoc kopřiv“, „půlnoc kopru“, „mých dvacet let, dvacet zlatoploutvých ryb“, „má křídla se rozprostřela v její krvi“).

3. Charakterizuj **postavy** vystupující v ukázce:

Vypravěč se jmenuje **František**. Jeho jméno se objeví jen v okamžiku, kdy jej těsně před svou smrtí osloví dědeček, který jej do té doby považuje pokaždé za někoho jiného, poprvé po měsíci má jasný okamžik a vnuka poznává. František je student, který tráví prázdniny u dědečka na venkově. Několikrát v textu je zmíněno, že v hlavním čase příběhu je mu dvacet let. Poprvé se setkává s láskou a zároveň i se smrtí. Tělesnou lásku pro něj představuje živelná **Tonka** (v textu často nazývána „prsatou Tonkou se snědými lýtky a bílými stehny“), jiný typ lásky pociťuje k patnáctileté **Terině**, dívce od kolotoče. Láska k Terině Františka naplňuje životem („Jsem k zbláznění živý!“). Po třech letech se František s Terinou opět setkají, to je už Terina skoro dospělá a plánují, že se vezmou a budou jezdit s kolotočem (přestože František studuje vysokou školu a rodiče chtějí, aby z něj byl profesor). Terina má však u sebe Viktorovu čepici, trochu Františka provokuje a ten začne žárlit. Zahodí čepici a odejde. Už nikdy se s Terinou nesetká, za rok se od Viktora dozví, že Terina v zimě zemřela na záškrť. V ukázce František vzpomíná na svého otce, především na okamžik, kdy dostal od svého otce břitvu, aby se poprvé oholil. Tento akt je mezníkem mezi dětstvím a dospělostí. František cítí, že ještě není úplně dospělý, že „přijímá dar, který je nad jeho síly“. Další postavou básnické skladby je Františkův **dědeček**. Je starý (téměř osmdesát let) a nemocný (po mrtvici, nevnímá osoby, chová se jako umanuté dítě), František se o něj pečlivě stará, trpělivě s ním chodí na procházky a předstírá, že je pokaždé někdo ze sousedů, za kterého jej dědeček považuje. Poslední postavou je **Viktor**, obsluhuje střelnici a je ochráncem Teriny. Motiv zvuku jeho trubky – křídlovky se prolíná celou skladbou.

4. Jaká je **kompozice** díla? Ze které části je ukázka?

Básnická skladba je uvedena **mottem**, Ovidiovým citátem ze Starých řeckých bájí a pověstí: „Velké věci si žádáš, ten dar je nad tvoje síly, Faethone, tvůj chlapecký věk jej nemůže zmoci. Smrtelný jsi, však není smrtelné, čeho si přeješ.“

Příběh je nám představen ve **třech hlavních časových rovinách**, které se neustále prolínají. Básník tím ilustruje osudovou propojenost minulosti s budoucností. Hlavní osu příběhu tvoří **noc 28. srpna 1930**. Líčeny jsou události předchozího dne (pouť v Netvořicích, setkání na kolotoči s Terinou, večerní schůzka, první polibek, odjezd vozu se záclonkami, smrt dědečka). Další skok v ději je **červen 1933**, kdy se František opět setká s Terinou, tentokrát na lešanské pouti. Plánují společnou budoucnost. Na další lešanské pouti, v **červnu 1934** už však František Terinu nenajde. Od Viktora se

dozvídá, že v zimě zemřela na záškrt. Poslední rovinou vyprávění je blíže neurčený čas v budoucnosti, čtyřicátník František se v hospodě po letech setká s Viktorem, nasednou na traktor a jedou do Lešan, do míst, kde se František s Terinou setkali naposledy.

Příběh není vyprávěn chronologicky, často se ve vzpomínkách vracíme do Františkova dětství a dospívání, případně nahlížíme do budoucnosti. Vypravěč nám nepřibližuje děj lineárně, spíše paralelně. Souvislost je přetrhána náhlými skoky v čase, plynulost toku času je narušena.

Všechny části básně jsou uvedeny místem a přesnou časovou datací.

Ukázka je z **počáteční části básně**. Předchází jí seznámení s osobami, následuje pak líčení předchozích dnů, kdy se František poprvé setkal s Terinou.

5. Definuj hlavní **motiv** celého díla.

Hlavním motivem je **dospívání**. V tomto období se hlavní postava poprvé setkává s **láskou** v různých podobách a zároveň se **smrtí** (také v různých podobách, přirozená smrt starého člověka a zbytečná smrt mladé dívky). Stejně tak, jako je naznačeno **sepětí minulosti s budoucností**, vnímá čtenář i sepětí mládí se stářím, lásku se smrtí. Láska i smrt mohou člověka velmi tížit. **Život** se může zdát být tíživým, především pro člověka, který teprve stojí na prahu dospělosti.

Symbolem života je zde trubka – **křídlovka**, která člověka doprovází na celé cestě životem (její zvuk zaznívá na svatbách, křtinách i pohřbech).

6. Zamysli se nad **hlavním motivem ukázky**. Jak souvisí s **úvodním mottem**?

Hlavním motivem ukázky je **vzpomínka** na okamžik, kdy se z chlapce stává muž. V tomto případě je tato skutečnost spojena s motivem **břítvy**, kterou Františkovi k prvnímu holení půjčil otec.

Úvodní motto je citát z Ovidia: „**Velké věci si žádáš, ten dar je nad tvoje síly, Faethone, tvůj chlapecký věk jej nemůže zmoci. Smrtelný jsi, však není smrtelné, čeho si přeješ.**“ V jedné ze starých řeckých bájí žádá malý Faethon důkaz, že je synem Héliá, boha slunce. Hélios mu chce splnit každé přání. Faethon si přeje řídit po obloze zlatý vůz. Toto přání je příliš troufalé, je ještě malý a nemá tolik sil, aby udržel divoké koně v jejich zběsilém letu. Hélios nechce svého synka zklamat a vůz mu půjčí. Ten divokou jízdu nezvládne, koně se splaší a Faethon se zřítí z oblohy na zem. Ten dar byl nad jeho síly.

Paralelou k úvodnímu mottu je Františkovo dospívání a první setkání s veškerou tíží života – s láskou a se smrtí.

7. Zařaď ukázkou do **kontextu** autorova díla:

František Hrubín psal Romanci pro křídlovku od srpna do listopadu v roce 1961, vydána pak byla v roce **1962**.

Jako básník se Hrubín projevuje už ve 30. letech 20. století. Jeho básnické sbírky **Zpíváno z dálky** či **Krásná po chudobě** mají sklon k pozitivním hodnotám, k touze po harmonii života. Ve 40. letech pak v básních reaguje na válku a vyjadřuje pocit ohrožení země, například ve skladbách **Jobova noc** či **Hirošima**. V 50. letech se Hrubín zaměřuje na tvorbu pro děti – **Špalíček veršů a pohádek**.

8. Charakterizuj **českou literaturu** v době vzniku tohoto díla:

Česká literatura v 60. letech 20. století byla žánrově i tematicky velmi pestrá. Mezi nejvýznamnější autory tohoto období patří Ota Pavel, Bohumil Hrabal, Josef Škvorecký, Vladimír Körner, Vladimír Páral, Ladislav Fuks, Milan Kundera, Ludvík Vaculík, Vladimír Neff, Ivan Klíma a další.

Z básníků tohoto období jmenujme například autory kolem časopisu Květen (konec 50. let) – **Miroslav Florian**, **Miroslav Červenka**, **Karel Šiktanc**, **Jiří Šotola** či **Miroslav Holub**. V této době tvořil i **Václav Hrabě**. V Brně se utvořila skupina autorů kolem časopisu Host do domu – sem patřili například **Oldřich Mikulášek** či **Jan Skácel**.

10. Uveď **inspiraci** pro další umělce:

Filmovou adaptaci Romance pro křídlovku natočil v roce 1966 režisér **Otakar Vávra** a Jaromírem Hanzlíkem a Zuzanou Cigánovou v hlavních rolích. Scénář k filmu napsal sám František Hrubín. Vávra s Hrubínem spolupracovali i při filmovém zpracování dramatu Srnová neděle či prózy Zlatá reneta.